

УДК 780.8.087.2:780.614 33:780.616.433(091)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-14>

Олександра РУКОМОЙНИКОВА

творчий аспірант кафедри камерного ансамблю оркестрового факультету, Національна музична академія України імені П.І. Чайковського, вул. Архітектора Городецького, 1-3/11, м. Київ, Україна, 02000

ORCID: 0000-0001-9455-6680

Олексій РЯБІНІН

асистент-стажист кафедри скрипки оркестрового факультету, Національна музична академія України імені П.І. Чайковського, вул. Архітектора Городецького, 1-3/11, м. Київ, Україна, 02000

ORCID: 0000-0003-4980-2373

Бібліографічний опис статті: Рукомойнікова, О., Рябінін, О. (2023). Камерна музика на шляху української народності. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 99–104, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-14>

КАМЕРНА МУЗИКА НА ШЛЯХУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОСТІ

Народна українська музика, пройшовши нелегкий історичний шлях, вистоявши і відвоювавши право глибинної поваги, на етапі становлення сучасності та розвитку вільної незалежної України є національно-культурним, духовно-патріотичним надбанням, яке впливає на становлення української національної свідомості сучасного покоління, сприяє вдосконаленню та втіленню національних уявлень та особливостей нашого народу у часі та просторі на соціально-культурний розвиток. Вивчення та збереження своїх національних коренів, заглиблення вивчення фольклорних першооснов, освітлення та окреслення української культури дає поштовх до об'єднання творчої фантазії, який може свіжо та цікаво, плідно та інноваційно поєднуватися з сучасними жанрами, тенденціями, стилями музичного майбутнього. Українська народна музика вражає своєю колоритністю і різнобарвністю, в кожному селі чи містечку свої пісні, колядки, музика, своя історія. Фольклор – це живий організм, із своїми шрами та оновленнями, не суха мумія, а вічно молода красуня, яка завдяки пам'яті свого народу постійно перетворюється, оновлюється і стає багатше. Велику роль народна українська музика грає в камерно-інструментальній музиці. За десятиліття, ми спостерігаємо за розвитком і творчим ростом сотень майстрів музичної творчості, які прославляють нашу державу. І головне завдання сучасності перенести із історичного минулого, через різноманітне сьогодні у таємне майбутнє. Українську музику чуять і співають у всьому світі. Гімн нашої держави лунає в різних куточках планети на підтримку нашої сили і незламності. Наша славетна історія, завжди супроводжувалася музикою. Захисники, солдати, які захищали, захищають і будуть захищати нашу неньку ідучи у бій, відпочиваючи після атаки, при пораненні співають пісні, згадуючи і еднаючись із своїм домом і близькими.

Ключові слова: народна українська музика, україніка, камерна музика, фольклор.

Aleksandra RUKOMOINIKOVA

Creative Graduate Student at the Chamber Ensemble Department of the Orchestral Faculty, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, 1-3/11 Arkhitektora Horodetskoho str., Kyiv, Ukraine, 02000

ORCID: 0000-0001-9455-6680

Alexey RIABININ

Assistant-Trainee at the Violin Department of the Orchestral Faculty, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, 1-3/11 Arkhitektora Horodetskoho str., Kyiv, Ukraine, 02000

ORCID: 0000-0003-4980-2373

To cite this article: Rukomoinikova, A., Riabinin, A. (2023). Kamerna muzyka na shliakhu ukrainskoi narodnosti [Chamber music on the way of the Ukrainian nationality]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 99–104, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-14>

CHAMBER MUSIC ON THE WAY OF UKRAINIAN NATIONALITY

Folk Ukrainian music, having passed a difficult historical path, having survived and won the right of deep respect, at the stage of the formation of modernity and the development of a free independent Ukraine, is a national, cultural, spiritual and patriotic heritage that influences the formation of Ukrainian national consciousness of the modern generation, contributes to the improvement and embodiment of national ideas and characteristics of our people in time and space for socio-cultural development. Studying and preserving its national roots, deepening the study of folklore fundamentals, lighting and outlining Ukrainian culture gives impetus to the unification of creative imagination, which can be freshly and interestingly, fruitfully and innovatively combined with modern genres, trends, styles of the musical future. Ukrainian folk music impresses with its color and colorfulness, each village or town has its own songs, carols, music, its own history. Folklore is a living organism, with its scars and renewals, not a dry mummy, but an eternally young beauty, which, thanks to the memory of its people, is constantly transformed, renewed and becomes richer. Folk Ukrainian music plays an important role in chamber and instrumental music. Over the decades, we have seen the development and creative growth of hundreds of masters of musical creativity who glorify our state. And the main task of the present is to transfer from the historical past, through the diverse present to the secret future. Ukrainian music is heard and sung all over the world. The anthem of our state is heard in different parts of the world in support of our strength and indestructibility. Our glorious history, always accompanied by music. Defenders, soldiers who defended, defended and will defend our daughter going into battle, resting after the attack, sing songs when wounded, remembering and uniting with their home and loved ones.

Ke words: folk Ukrainian music, chamber and instrumental music, folklore, anthem of Ukraine.

Постановка та актуальність проблеми.

Одною із головних завдань сьогодення є збереження народності країни для майбутніх поколінь. Це може бути будь-яка область нашого історичного розвитку, але через культуру, творчість, мистецтво, музику можна показати велич українського народу і його багату історію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Темі народності та народної музики науковці приділяють вагомому значенню, ця тема актуальна і завжди на часі. І. Цюряк І.О., Борисенко Н.С., Федорченко В.К. в статті «Світова народна музична творчість на сучасному етапі», Гуменюк Т.К. «Фольклоризм в культурі нового тисячоліття: сутність, категорії, тенденції дослідження» зосереджують увагу на значенні народності і фольклору в сучасній інтерпретації. Мікшанська С. досліджує взаємозв'язок народної музики з класично-інструментальним напрямком. Прослідковується вклад народної пісні в розвиток камерно-інструментальної музичної творчості, і Білозуб Л. в статті «Народна пісні в творчості українських композиторів» використовує базовий об'ємний матеріал українського співу. Зростаючий вклад в аналіз і розвиток теоретико-методологічний аналіз камерно-інструментального направлення вноситься і авторами статті.

Мета статті і завдання дослідження. Метою статті є розкрити різноманітність камерно-інструментальної музики на основі народності, українських традицій, національної ідентичності, героїчної історії та її пам'яті. Українська музика і пісні сьогодні є символом славетності

і наше завдання пронести з гордістю прапор свободи і передати новому поколінню.

Виклад основного матеріалу статті.

Народна музика – музичний фольклор, інструментальний, вокально-інструментальний та музично-танцювальний – творчість народу (мисливців, робочих, військової та студентської демократичної сфери). «Народна музика (або фольклорна, англ. Folklore) – музично-поетична творчість народу. Вона є невід'ємною частиною фольклору й разом з тим включається в історичний процес формування та розвитку культової й світської, професійної й масової музичної культури» (Цюряк І., Борисенко Н., Федорченко В. 2018). Народна музика, була як продукт музичної традиції, сформованою в процесі невербальної передачі трьома факторами – непереривністю (постійно-систематичне нагадування своєї ідентичності та пам'яті), варіантністю (находження нової інтерпретації почутого), вибірковістю (виділення основного головного смислу та вимирання несприймального звучання). «Ідентичність кожного народу формується на ґрунті його автентичних духовних цінностей і досягнень його культурних і світоглядних пізнань, що відображаються у творах колективної творчості. Вони демонструють життя та побут певного народу, а також його міфи про себе, у яких зосереджується прагнення до свого розвитку й самостійного, незалежного існування, підтвердження своєї етнічної самотності» (Гуменюк Т.К. 2021).

Фольклор завжди займав особливе місце українського народу у збереженні постаті

та самосвідомості нації. Виконуючи роль духовного мистецького будівельника, висвітлюючи світлі образи та найяскравіші прийоми та символи, формуючи цілісну систему культурно-цілісного та комунікативного розвитку української народної музики, шляхом втілення та збереження традиційних історичних мотивів народного мистецтва. Не зважаючи на час, в творах українських музичних митців прослідковується традиційна народна семантика, історико-культурне підґрунтя, національне завдання між поколіннями в культурно-освітній трансформації. «Народне мистецтво – це сформована цілісна художня система, у якій зосередилися онтологічно-ціннісного та культурно-комунікативні складники, що проявляються у сталих фольклорних символічних засобах різновидів художньої діяльності і втілюють у певних символічних знаках матеріально-речові та ідеально-духовні аспекти життєдіяльності народу, вражають його об'єктивні та суб'єктивні реалії, ступінь його творчої реалізації, відтворюють міру пізнання та освоєння світу» (Гуменюк Т.К. 2021).

Камерно-інструментальна музика вибирає в себе яскравіші тенденції сучасності а найбільш яскравий, могутній і історико-культурний матеріал зберігається саме і українській народності, тому що твори камерної музики «описують і виражають емоції нашого психічного життя. Саме з її чіткою методичною і гармонічною організацією сприйняття музики відбувається через розуміння її особливостей. По-перше, це розвиток гомофонного мелодичного стилю, який збагачує інструментальну мелодію новими виражальними можливос-

тями..., завжди несе в собі певний художній образ, розкриття якого пов'язане з розумінням і співпереживанням окремої музичної інтонації (Мікшанська С. 2010).

Виконання соло або малим ансамблем, дуєтом, тріо, квінтетом чи більшим складом, поєднуючи звуки скрипки, альту, віолончелі, фортепіано та флейти в єдине звучання насолоди, спокою та душевного збагачення. Перетворення, доробки музичних жанрів (мадригали, романси, інструментальні сонати, прелюдії, тріо, квартети, тощо) створили нові творіння ХХ століття, які стали стартом зародження фундаментальної теоретичної концепції «камерна музика».

Велику увагу саме народній музиці приділяється в загальній освіті підростаючого покоління. «У народній музиці сконцентровано широку гаму людських почуттів, світоглядну культуру й поетичність світосприйняття, інші особливості національно-культурної ментальності» (Білозуб Л. 2017). Сьогоднішні школярі, навчаючись любити батьківщину, вивчати славетну історію своїх пращурів, дивлячись в майбутнє світлими очима перенесуть пам'ять поколінь через українську пісню, про лани широкополі, про бурхливий Дніпро, про свободу та незламність українського народу. «Плідно розвиваючи класичні традиції, композитори ХХ та початку ХХІ століття позначили нові горизонти камерно-інструментального жанру, зібравши у ньому значні художні досягнення епохи. Процес розвитку камерної музики в цей період був ускладнений багатогранністю національних ліній, кожна з яких мала індивідуальні риси, визначені місцевими

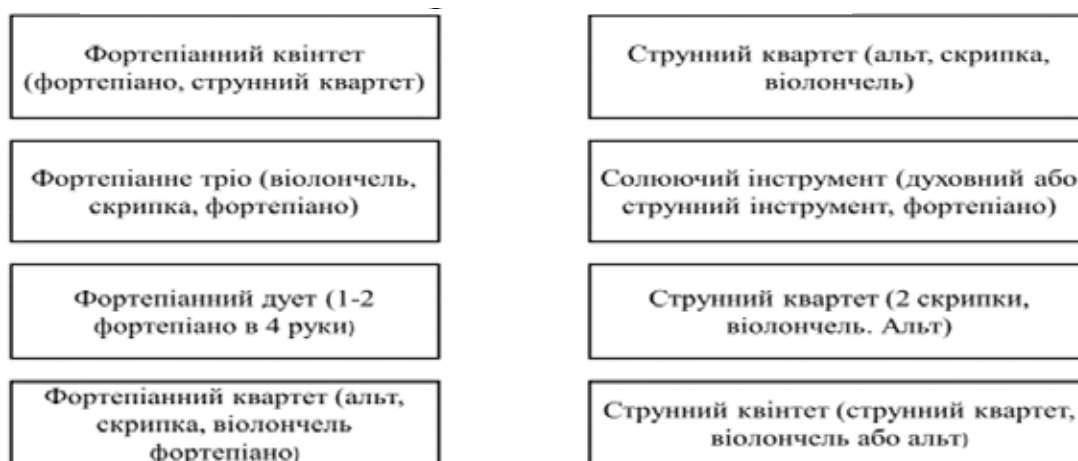

Рис. 1. Камерно-інструментальні ансамблі. Створено автором

Рис. 2. Жанри камерної музики. Сучасна камерна музика. Створено автором

умовами. Об'єднувало ці лінії завдання створення національних форм музичного мистецтва. Відображення життя свого народу, його побуту, його історії, милування його етносом, бачення яскраві пейзажі української природи та багатства землі на етапі розвитку національних культур завжди стояли у витоках музичної творчості, дозволяючи вирішенню проблем більш ширшого, ідейного, філософсько-гуманістичного плану» (Рукомойнікова О. Рябінін О. 2021).

Сучасна камерна музика відкриває багатовекторні можливості для розвитку не тільки внутрішнього, духовного стану людини так і інтелектуально-когнітивних здібностей, спрямовуючи на різноплановий розвиток особистості, розширюючи інтереси та направлення розвитку. Вокально-сольний напрямок, інструментально-оркестрові здібності, театральнo-хорові вподобання є вагомим фундаментом сучасної камерної музики, яка пристосовується до сучасності, а нове покоління, в свою чергу зберігає коріння історичної музичної народності. Українська національна камерно-інструментальна музика на основі самих яскравих новітніх напрямків музичної творчості народила плеяду майстрів українського композиторства всесвітнього визнання, кожен із яких вніс свій вклад в розвиток камерної музики України. Великі майстри камерної творчості, засновники: Лятошинський Б.М., основоположник українського музичного експресіонізму та сучасного модернізму, Сильвестров В.В., відриваючись від соцреалізму, направляючи сучасну музичну техніку виконання на стиль постмодернізму, створюючи шедеври ХХ–ХХІ століть («Майдан-Київ» твір для хору),

визнаних українським і всесвітнім музичним суспільствами. Засновники та продовжувачі української народної камерно-інструментальної музики: Барвінський В., визначення української тематики (твори для скрипки, фортепіано, збірники українських пісень, колядок і шедрівок «Заколисана пісня», «Український танок», «Марш» та інші); Бортнянський Д., (10 двохорні концерти, 6 опер, камерно-інструментальні твори); Стеценко К. та Кошиць О., засновники Республіканської капели УНР; Людкевич С., створивши грандіозну кантату «Заповіт»; Березовський М., в творчості поєднував західноєвропейську музику з українським колоритом, народними українськими традиціями (перші українські симфонія та опера «Демофонт»); Гулак-Артемівський С., створив першу україномовну оперу «Запорожець за Дунаєм» (твори «Ой на горі та й жінці жнуть», «Стоїть явір над водою»); Кос-Анатольський А., визначивши свою діяльність написанням хору «На горах Карпатах» та «Нова Верховина» (опера «Назустріч сонцю», балет «Хустка Довбуша»); Станкович Є., має великий пласт музичної творчості, в цьому списку 5 балетів. 6 симфоній, опера та інструментальні концерти, тощо; Майборода Г., героїко-патріотичні мотиви червоною стрічкою пройшли скрізь творчість композитора (опери «Ярослав Мудрий», «Тарас Шевченко», поема-симфонія «Каменярі»); Данькевич К., показавши світу опери «Богдан Хмельницький», «Назар Стодоля» та балет «Лілея»; Вербицький М., автор музики Державного Гімну України та Гімну Галичини «Мир вам, браття, всі приносим»; Козак Є., приділяв значну увагу обробкам народних пісень для хорового виконання («Реве та стогне Дніпр широкий», «Думи

мої, думи мої», «Садок вишневий коло хати»). Візитною карточкою національного українського балету є надзвичайно зворушливий балет «Лісова пісня» М. Скорульського за мотивами твору Лесі Українки. Не залишається в стороні і українська тематика в джазових обробках: першим керівником джаз-бенду в країні, фундаментом модерної української опери є Мейтус Ю. (опери «Украдене щастя», більш 300 романсів на слова українських поетів); Пацера В., прихильник модерної джазової української музики (більше двох десятків творів для тромбону). Плеяда сучасних композиторів заклала в основу камерно-інструментального напрямку нотки української музичної народності: Герой України, володар відзнаки «Національна легенда України», Скорик М., основоположником естрадної української музики був Івасюк В. (100 пісень, «Водограй», «Червона рута», «Відлітали журавлі»); Шамо І., на рахунок фортепіанні цикли «Українська сюїта», «Тарасові думки», і шедевр сьогодення, пісня «Києве мій»; представники «Київського авангарду» – Губа В., Загорцев В., Грабовський Л.; зірковою сучасної музичної творчості є Дичко Л., створивши знакову історико-патріотичну кантату «Червона калина»; сучасні композитори, основою своєї творчості черпають з національного коріння, Козаченко О., Щетинський О. та багато інших. Інструментальний доробок української музики визначений широким жанровим вектором різноманіття та багатства творчої прогресії та інтересів. Це і тяжіння до класичної опори, де структури та особисте пояснення відчуття у музиці здобувають глибинного трактування, сприяючи джерельні тематики своєрідною настановою, це і сучасне бачення музичних інтерпретацій, інколи не зрозуміле суспільству. Оперне направлення надало слухачам велику можливість насолодитися новими монооперами (Колодуб Л. «Поет», Губаренко В. «Листи кохання»), фолк-операми (Станкович Є. «Коли цвіте папороть», Шамо І. «Ятранні ігри»), рок-операми (Татарченко Г. «Біла ворона», Бедусенко С. «Ярослав Мудрий», «Енеїда») тощо. Леся Дичко представила шедевр хорової української музики («Урочиста літургія», кантата «Чотири пори року»). Сучасний балет (Чембержі М. «Даніела», Дичко Л. «Катерина Білокур»), та фолк-балет (Станкевич Є. «Ніч перед Різдом», «Майська ніч», Кирейко В.

«Тіні забутих предків») поповнили колекцію сучасної української класики. Вокально-інструментальний жанр української пісенної традиції сучасності широко представлені на сцені талантів (Майборода П. «Пісня про рушник», Кос-Анатольський А. «Біла річка Черемоша», Білаш О. «Два кольори», Шамо І. «Галичанка», «Україна, любов моя», Петриненко Т. «Україна», Злотник О. «Музика рідного дому», Івасюк В. «Червона рута», Фільц Б. «Любимо землю свою») тощо. Сучасна українська популярна естрада виділяє українські колективи, які поширює українську ідентичність та виховує народну духовність («Воплі Відоплясова» Скрипка О., «Океан Ельзи» Вакарчук С., «Тартак»). Інколи тематика народних українських пісень лягає в основі сюжетів та тем симфонічних шедеврів. Яскравим прикладом української симфонічної музики, найвидатнішим музичним майстром, є український композитор ХХ століття, Ревуцький Л., який у своїй творчості, максимально приблизив українську народну музику та класичні музичні традиції (Друга симфонія (1927)).

«Історія розвитку камерно-інструментальної музики відрізняється особливою стабільністю з-поміж інших жанрових різновидів сольного концерту. В камерно-інструментальній музиці напрацьовано багато різноманітних виконавських прийомів для сольного інструмента, який може, таким чином, втілювати найширший образний спектр – від запаморочливої віртуозності до високої простоти, від ніжної кантилени до проникливого речитативу. До того ж, ХХ століття є одним з найбільш плідних періодів в історії, коли цей жанр збагачується новими типологічними та стильовими різновидами.

Таким чином, саме в творах минулого століття відбувається своєрідне підбиття підсумків і виявлення подальших шляхів розвитку жанру. Жанр камерно-інструментальної музики, є об'єктом, в якому яскраво і різноманітно виявляють себе принципи, що досліджуються в роботі. Образи камерної музики припускають на спокійний лад, невимушену рідну, легку атмосферу, «камерна обстановка дає можливість виконавцям дізнаватися слухачів, відчувати настрій, співати та грати для конкретних людей, спілкуватися з ними через музичне мистецтво. Це тонка, довірча, вишукана і глибока музика, яка здатна проникати

у думки та почуття людини, зливатися з її мріями та емоціями». (Драган О. 2018).

Висновок. Самобутність українського композиторства, незалежність та особливність музичного середовища, любов до України

та українського народу, поєднує народну фольклорність через історичну пам'ять українського народу з сучасними зарубіжними тенденціями, європейською харизмою, виділяючи свою народну україніку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цюряк І. О., Борисенко Н.С., Федорченко В.К Світова народна музична творчість на сучасному етапі: Методичні рекомендації., – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.Івана Франка, 2018. 54 с.
2. Гуменюк Т.К. (2021). Фольклоризм в культурі нового тисячоліття: сутність, категорії, тенденції дослідження. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Музика в діалозі із сучасністю: освітні, мистецтвознавчі, культурологічні студії». Київ. 2021. 383 с. стр. 17.2.
3. Мікшанська С. Сприйняття класичної інструментальної музики як проблема педагогіки. Вісник 33 2010. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/10/visnuk_33.pdf
4. Білозуб Л. Народна пісні в творчості українських композиторів. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки Випуск 157. 2017. стр.47. <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/157/11.pdf>
5. Рукомойнікова О. Рябінін О. «Українська ідентичність народного коріння як конвергенція музичного простору ХХ-ХХІ століття.» *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, Number 3. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021, 204 pages.стр. 144-153. [BjLSS_3_2021_новий_сайт.pdf](https://www.bjls.com.ua/issue/3-2021/rukomoinikova-riabinin-ukrainian-identity-of-folk-roots-as-a-convergence-of-the-musical-space-of-the-xx-xxi-centuries.pdf)
6. Драган О. Музичне мистецтво. Грають віртуози. Камерно-інструментальна скринька. 2018. <https://muzichne-mistetstvo-6-klas.webnode.com.ua/l/grayut-virtuozzi-kamerno-instrumentalna-skrinka/>

REFERENCES:

1. Tsiuriak I. O., Borysenko N.S., Fedorchenko V.K. (2018). Svitova narodna muzychna tvorchist na suchasnomu etapi: Metodychni rekomendatsii., [World folk music at the present stage: Guidelines]– Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im.Ivana Franka., 2018. – 54 с. [in Ukrainian].
2. Humeniuk T.K. (2021). Folklorizm v kulturi novoho tysiacholittia: sutnist, katehorii, tendentsii doslidzhennia. [Folklorism in the culture of the new millennium: the essence, categories, research trends]. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Muzyka v dialozi iz suchasnistiu: osvritni, mystetstvoznavechi, kulturolohichni studii». Kyiv. 2021. 383 с. стр. 17.2. [in Ukrainian].
3. Mikshanska S (2010). Spryniattia klasychnoi instrumentalnoi mukhyky yak problema pedahohiky. [Perception of classical instrumental flies as a problem of pedagogy] *Viznyk33* 2010. str. 258. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/10/visnuk_33.pdf [in Ukrainian].
4. Bilozub L. (2017). Narodna pisni v tvorchosti ukrainskykh kompozytoriv. [Folk songs in the works of Ukrainian composers] *Naukovi zapysky*. Serii: Pedahohichni nauky Vypusk. 157. 2017. str. 47. <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/157/11.pdf> [in Ukrainian].
5. Rukomoinikova O. Riabinin O. (2021). «Ukrainska identychnist narodnoho korinnia yak konverhentsiia muzychnoho prostoru XX–XXI stolittia.» [Ukrainian identity of folk roots as a convergence of the musical space of the XX–XXI centuries] *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, Number 3. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021, 204 pages. str. 144–153. [BjLSS_3_2021_новий_сайт.pdf](https://www.bjls.com.ua/issue/3-2021/rukomoinikova-riabinin-ukrainian-identity-of-folk-roots-as-a-convergence-of-the-musical-space-of-the-xx-xxi-centuries.pdf) [in Ukrainian].
6. Drahan O. (2018). Muzychne mystetstvo. Hraiut virtuozy. [Musical art. Virtuosos play.] *Kamerno-instrumentalna skrynka*. 2018. <https://muzichne-mistetstvo-6-klas.webnode.com.ua/l/grayut-virtuozzi-kamerno-instrumentalna-skrinka/> [in Ukrainian].